

Informacja
o ustawie z dnia 27 września 2024 r.
o ratyfikacji Międzynarodowej Konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed
wymuszonym zaginięciem,
przyjętej w Nowym Jorku dnia 20 grudnia 2006 r.

Celem ustawy jest wyrażenie zgody na dokonanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikacji Międzynarodowej Konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, przyjętej w Nowym Jorku dnia 20 grudnia 2006 r. (dalej: Konwencja), w trybie art. 89 ust. 1 Konstytucji RP.

Zgodnie z Konwencją za wymuszone zaginięcia uznaje się „zatrzymanie, aresztowanie, uprowadzenie lub jakąkolwiek inną formę pozbawienia osoby wolności, dokonane przez przedstawicieli Państwa albo przez osoby lub grupy osób działające z upoważnieniem, pomocą lub milczącą zgodą Państwa, po którym następuje odmowa przyznania faktu pozbawienia wolności lub ukrywanie losów bądź miejsca pobytu takiej osoby, co powoduje, że znajduje się ona poza ochroną prawa” (art. 2). Stosowanie wymuszonych zaginięć jest nie tylko niezwykle poważnym naruszeniem praw człowieka, ale w świetle art. 7 ust. 1 pkt (i) Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego z 1998 r. stanowi także jeden z czynów, którego popełnienie w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej wypełnia znamiona zbrodni przeciwko ludzkości. Obecnie naruszenia tego rodzaju są popełniane podczas rosyjskiej agresji na terytorium Ukrainy, a także w związku z represjami wobec opozycji w Republice Białorusi. Ratyfikacja Konwencji przez Polskę stanowić będzie czytelny sygnał świadczący o przyłączeniu się przez Rzeczpospolitą do grona państw, które stanowczo potępiają takie działania.

Konwencja jest jednym z dziewięciu tzw. „podstawowych instrumentów” (*core instruments*) systemu traktatowego ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wprowadza zakaz stosowania wymuszonych zaginięć i reguluje obowiązki państw, których celem jest skuteczne zapobieganie temu zjawisku oraz ściganie i odpowiednie wymierzenie sprawiedliwości osobom, które dopuszczają się tego rodzaju działań. Kluczową kwestią w Konwencji jest uznanie za ofiarę wymuszonych zaginięć nie tylko samej osoby zaginionej, ale „każdego, kto ucierpiał bezpośrednio w wyniku wymuszonego zaginięcia” (art. 24 ust. 1). Sami zaginieni są niestety najczęściej ofiarami pozasądowych egzekucji, dlatego osobami, które mogą korzystać z międzynarodowych

mechanizmów dochodzenia roszczeń z tytułu tych naruszeń, są zasadniczo bliscy zaginionych. Osobom tym przyznane zostało prawo do prawdy o okolicznościach wymuszonego zaginięcia, postępie i wynikach dochodzenia, a także losie osoby zaginionej.

Monitorowanie wykonywania przez państwa zobowiązań wynikających z Konwencji powierzone zostało, analogicznie jak w pozostałych podstawowych instrumentach systemu traktatowego ochrony praw człowieka ONZ, specjalnie w tym celu utworzonemu organowi ekspertów: Komitetowi do spraw Wymuszonych Zaginięć (dalej: Komitet). Został on wyposażony w kompetencje do:

1. badania sprawozdań państw z wykonywania postanowień Konwencji (art. 29),
2. przeprowadzania na wniosek bliskich osoby zaginionej tzw. pilnych działań, polegających na zwróceniu się przez Komitet do państwa o udzielenie informacji i podjęcie odpowiednich działań mających na celu poszukiwanie i odnalezienie osoby zaginionej (art. 30),
3. rozpatrywania zawiadomień indywidualnych od osób, które twierdzą, że są ofiarami naruszenia przez państwo postanowień Konwencji (art. 31),
4. rozpatrywania zawiadomień państwowych - składanych przez jedno państwo przeciwko drugiemu państwu w związku z naruszeniami Konwencji (art. 32),
5. przeprowadzania wizyt w państwach po otrzymaniu wiarygodnych informacji o poważnym naruszeniu przez to państwo postanowień Konwencji (art. 33),
6. zawiadamiania w trybie pilnym Zgromadzenia Ogólnego ONZ o rozległych lub systematycznych praktykach wymuszonych zaginięć na terytorium podlegającym jurysdykcji państwa (art. 34).

Powyższe mechanizmy kontrolne są obligatoryjne dla wszystkich państw-stron Konwencji z wyjątkiem procedury zawiadomień państwowych oraz zawiadomień indywidualnych: podleganie im wymaga udzielenia przez państwo-stronę zgody poprzez złożenie oświadczenia o uznaniu kompetencji Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania tego rodzaju zawiadomień kierowanych przeciwko temu państwu. Polska zamierza złożyć dokument ratyfikacyjny zawierający oba tego rodzaju oświadczenia, zatem w przypadku ratyfikacji Konwencji (i od momentu jej wejścia w życie w stosunku do Rzeczypospolitej) możliwe stanie się składanie zarówno zawiadomień państwowych, jak i indywidualnych przeciwko Polsce, dotyczących ewentualnych naruszeń Konwencji w zakresie wymuszonych zaginięć.

Ustawa ratyfikacyjna wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.